

ביאורים

המציאות של עם ישראל בעולם הזה נתקלת אינספור פעמים בהתנגדות חריפה מצד אומות העולם. עם ישראל חי במדרגה גבוהה ונבדלת מאומות העולם, ולכן לעיתים רבות האומות, שחשות בפער העצום בין המדרגה שלהם למדרגתם של ישראל, מנסות להתנגד לעם ישראל ולהלחם בו, אלא שהקב"ה, בורא העולם, רוצה שעם ישראל יגלה בעולם את המדרגה המיוחדת שלו, ובכך יביא את העולם כולו לידי מימוש. כמו שחדר ללא מפתח אינו שימושי כלל, כך העולם ללא ישראל לא יהיה שימושי, ולא יגיע למילוי מטרותיו. מה עשה הקב"ה כדי שאותה התנגדות של האומות לא תצלח ולא תנטרל את עם ישראל? הקב"ה כביכול השתתף איתם, גרם להם לדבוק בו, ובכך נתן להם קיום שאין בכוחם של אומות העולם לבטלו.

אותו שיתוף מתבטא בשם "ישראל". שם זה אינו רק נושא בתוכו את שמו של הבורא, אלא גם מבטא סוג של שותפות. בניגוד לישמעאל שכל הזכרת שם הבורא בשמו באה לבטא את העובדה שהבורא שהוא חיצוני לו שמע את תפילת אמו, אצל עם ישראל הוא מבטא שותפות. שם זה ניתן לאחר מאבקו של אבי האומה הישראלית, יעקב אבינו, לאחר שניצח את המלאך, על אף היותו כוח רוחני אלוהי. יכולת זו ניתנת רק למי שיש לו כביכול שותפות עם הקב"ה בעצמו, והיא שנותנת לעם ישראל קיום.

המהר"ל מוסיף עומק נוסף לדברים בהסבירו שאותו קיום של עם ישראל, שעליו דיברו חז"ל, אינו רק יכולת לשרוד כנגד הלוחמה הרוחנית והגשמית שמנהלים כלפינו כשאנו נתונים בידי אומות העולם בגלות, אלא יכולת לשמור על אופיינו הייחודי גם בזמנים שאיננו בגלות, וזאת על אף היותנו אומה קטנה שעלולה להתבטל ולהיטמע בתוך כל האומות הרבות. שם ה' הנקרא על עם ישראל, החיבור עם הבורא והשותפות שלנו איתו, מקנים לעם ישראל את ייחודו. ניתן היה להתייחס אלינו כאל עם קטן ושולי, אלולא שם ה' שנקרא עלינו המעמיד אותנו בראש הפירמידה, כאלה שאמורים להיות אור לגויים ולגלות את שם ה' בעולם.

הרחבות

• שם א-ל שאצל ישמעאל

ואינו דומה לישמעאל, שאף כי גם אצלו שם אל, אינו דומה לשם ישראל. המהר"ל עונה כאן על שאלה סמויה: מהו ייחודם של ישראל בזה ששם ה' משותף בשמם? הרי גם בישמעאל משותף שם ה'!

נשים לרגע בצד את תשובתו של המהר"ל לשאלה זו ונסה לחפש בכל זאת משמעות לעובדה ששם ה' נמצא גם בשמו של ישמעאל. המדרש, המיוחס לתנא רבי אליעזר, מתמקד בעובדה זו: "אמר בלעם: משבעים לשונות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא שם שמו לאחד מהם אלא לישראל, הואיל והשוה הקדוש ברוך הוא שמו של ישמעאל לשמו של ישראל, אוי מי יחיה בימיו, שנאמר: "אוי מי יחיה משמו א-ל" [במדבר כד, כג] [פרקי דרבי אליעזר ל]. כלומר, הימצאות שם השם בשמו של ישמעאל נותנת לאומה היוצאת מזרעו עוצמה שקשה להתמודד איתה.

אולם, גם מדברי המדרש עצמו עולה שאין כאן השוואה גמורה לישראל, שהרי דבריו פותחים בזה שמכל האומות "לא שם שמו לאחד מהם אלא לישראל" - ישנה ייחודיות לישראל בעניין זה. ואכן מצאנו בהמשך המדרש פירוש נוסף לשם ישמעאל: "ולמה נקרא שמו ישמעאל, שעתידי הקדוש ברוך הוא לשמוע בקול נאקת העם (עם ישראל) ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, ולפיכך נקרא שמו ישמעאל, שנאמר "ישמע א-ל ויענם" [תהלים נה, כ] [שם לב] ואם-כן, שם א-ל גם בשם ישמעאל מכוון כנגד עם ישראל.

ואמר, שאם יהיה מניח ישראל כמו שהם, יהיו נאבדים בין האמות. כי ישראל הם אמה נבדלת מכל האמות, והיא אמה לעצמה מיוחדת כמו שהתבאר. ואין ספק שהאמה הישראלית כל האמות מתנגדים לה, והיו המתנגדים גוברין עליה ומבטלין אותה, כפאשר הם בגלות והם תחתיהם. לכה שתף שמו בהם, כלומר, שהם דבקים אל השם יתברך, ובזה אין האמות יכולים להם, כפאשר שתף השם בשמם. ודבר זה נקרא שלשלת, כי השלשלת משלשל ומחבר המפתח שלא יהיה נאבד ממנו. לכה מה ששתף השם יתברך שמו בהם, הוא השלשלת המחבר אותם אל השם יתברך, שלא יהיו נאבדים בין האמות, והם דבקים בו, כדכתיב (דברים ד, ז): ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו'.

ואינו דומה לישמעאל, שאף כי גם אצלו שם אל, אינו דומה לשם ישראל, כי נקרא לישמעאל שהשם שמע תפלת הגר (בראשית טז, יא), אבל אצל ישראל, לשון אל מורה שיש בהם ענין אלהי, שהרי בשביל זה נקרא יעקב בשם ישראל: שרית עם אלהים ועם אנשים (בראשית לב, כט). ואם כן שם ישראל רוצה לומר, שהיה בעיקב ענין אלהי, על שם שרית עם אלהים ותוכל, ולפיכך נקרא זהו שתוף שמו בשמם. ולכה אמר הפתוב: והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול? כי מאחר ששתף השם בשמם, אם כן אם יכריתו אותם מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול? שדבר זה מוגיע אל שמו.

אמנם נראה לי, כי מה שאמרו כאן ששתף שמו בשמם שלא יהיו נאבדים בין האמות, שאין פרושו שלא יהיו נאבדים פאשר הם בגלותם בין האמות, שאף אם אינם בגלות צריכים ישראל לשתוף שמו בשמם, שלא יהיו ישראל בטלים בין האמות, כי האמות מרבים, והיו ישראל חס ושלום 'בטלים בהם, ואז לא יהיה כאן מפתח לפלטרין הגדולה, כמו שהתבאר למעלה. ולכה קבע בישראל שלשלת המחבר אותם אל השם יתברך, ובזה הם נמצאים ונבדלים בפני עצמם, שהם חלק ה' (דברים לב, ט), ואינם בטלים אצל הרב.

ומה שאמר, שאם מניח את ישראל כמות שהם בין האמות הרי הם אבודים, כי עם ישראל שונה משאר העמים, והם אומה מיוחדת, כמו שבארנו. אין ספק, שכל האומות מנוגדות באופן מהותי לייחודו של עם ישראל, לכן כשישראל נמצאים בגלות תחת שלטונם, יתגברו האומות עליהם ויאבדו, מפני שהם מנוגדים להם. לכן שתף הקב"ה שמו עימהם, דבר המורה על דבקותם בו, ומחמת דקות זו אין האומות יכולים לאבדם. שם הקב"ה הקבוע בשמם הוא השרשרת, כמו שהשרשרת מחברת את המפתח אל בעל ההיכל שלא יאבד המפתח, כך גם שיתוף שם הקב"ה בהם הוא השמירה עליהם שלא יאבדו בין האומות, והיו דבקים בו, כמו שנאמר: ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום.

אמנם גם בשם ישמעאל מופיע שם אל, אך אין דמיון לשם ישראל. השם ישמעאל הוא על שם ששמע ה' לתפלת הגר, ואין הוא מראה על יחס בין ישמעאל וזרעו לאל, אבל בשם ישראל, המילה אל מתייחסת אליהם, ומורה שיש בהם עניין אלוהי. יעקב נקרא בשם ישראל משום: כי שרית עם אלוהים ועם אנשים, כלומר השם מתייחס אל מהותו של יעקב, שיש בו עניין אלוהי. אם כן בישראל יש שיתוף שם הקב"ה בשמם, ומסיבה זו נאמר בכתוב: והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול, מכיוון ששם הקב"ה משותף בשמם אם יכריתו את ישראל מן הארץ, מה תעשה לשמך הגדול, שכן באבדם יש גם חסרון שמו המשותף בהם.

נראה לי, שמה שאמרו שתף הקב"ה שמו בשם ישראל, אין הכוונה רק כדי שלא יאבדו בין האמות כאשר הם בגלות, אלא גם כאשר הם בארצם צריכים הם לשתוף שמו בהם, כדי שלא יהיו ישראל בטלים בין האומות, שהרי ישראל הם מיעוט והאומות רבים. אם יבטלו ישראל בין האומות חלילה, לא יהיה המפתח של ההיכל קיים. לכן הטביע הקב"ה שמו בשמם, כדי שיהיו נבדלים בפני עצמם ולא יהיו מכלל האומות, אלא הם חלקו של הקב"ה, ולא בטלים בקרב העמים שהם רוב.

רק בישראל שיתף הקב"ה את שמו, והווי יסוד קיומם בארצם (בבנותם)